

УДК 351.713

Кіян О. В., здобувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

Межі адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності

В статті розкрито межі адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які описуються суспільними відносинами, що виникають між суб'єктами публічного управління та суб'єктами здійснення зовнішньоекономічної діяльності, щодо надання суб'єктами публічної адміністрації адміністративних сервісних послуг, виконавчо-розпорядчої та внутрішньоорганізаційної діяльності суб'єктів публічної адміністрації у цій сфері, можливості застосування заходів адміністративного примусу та адміністративної відповідальності до порушників режимів зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: адміністративна послуга; адміністративно-правове регулювання; зовнішньоекономічна діяльність; публічна адміністрація; режим зовнішньоекономічної діяльності.

В статье раскрыты пределы административно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности, которые описываются общественными отношениями, возникающими между субъектами публичного управления и субъектами осуществления внешнеэкономической деятельности, по предоставлению субъектами публичной администрации административных сервисных услуг, исполнительно-распорядительной и внутриорганизационной деятельности в этой сфере, возможности применения мер административного принуждения и административной ответственности к нарушителям режимов внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: административная услуга; административно-правовое регулирование; внешнеэкономическая деятельность; публичная администрация; режим внешнеэкономической деятельности.

The article reveals the limits of administrative and legal regulation of foreign economic activity, described social relations that arise between the subjects of public administration and subjects of foreign economic activity. These relations outlines the provision by public administration administrative services, executive and administrative in-house activities and subjects of public administration, the use of administrative enforcement and administrative charges against violators modes of foreign activities.

Keywords: administrative services; administrative and legal regulations; external Relations; public administration; mode of foreign trade activities.

Актуальність. Україна знаходиться на порозі позитивних змін щодо повноцінної інтеграції з Європейським Союзом [1]. Одним з основних завдань у цьому напрямку є перегляд методологічних засад адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на всіх етапах їх здійснення. Ця діяльність пов'язана з вирішенням низки проблем з регулювання зовнішньоекономічних відносин, невідкладне вирішення яких призведе до: збалансованості економіки та рівноваги на внутрішньому ринку; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці держави; створення оптимальних умов для залучення економіки України до світового поділу праці; наближення соціально-економічного розвитку до рівня розвинених держав; розробки дієвого механізму захисту економічних інтересів країни у зовнішній торгівлі [2].

Огляд останніх досліджень. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності та державного управління економікою, здебільшого теоритичного

характеру, розглядалися переважно зарубіжними ученими. Результатам фундаментальних досліджень цієї проблеми присвячені праці таких вчених, як Т. Мен, А. Монкретєєн, А. Сміт, Д. Рікардо. Пізніше їх вчення набули подальшого розвитку у працях Л. Клейна, В. Леонтєєва, Ф. Модильяні, П. Самуельсона, Е. Хекшера, Б. Оліна та ін. Особливості формування й розвитку зовнішньоекономічної діяльності та міжнародних відносин України в період глобальних трансформаційних перетворень висвітлені у роботах українських учених В. Бодрова, І. Бураковського, В. Вергуна, О. Власюка, В. Гейця, І. Грицяка, Ю. Козака, В. Ковалевського, В. Козика, В. Мазуренко, Ю. Макогона, Л. Панкової, Ю. Пахомова, А. Румянцева, Ф. Рут, С. Сьоміна, А. Філіпенка, О. Шниркова.

Теоретико-правові засади визначення меж адміністративно-правового регулювання розкриті в працях провідних вчених-адміністративістів В. Авер'янова, О. Андрійко, О. Бандурки, В. Бевзенка, Ю. Битяка, А. Васильєва, В. Галунька, В. Гарашука, С. Гончарука, Є. Додіна, Р. Калужного, В. Колпакова, А. Комзюка, Т. Коломоєць, О. Кузьменко, Р. Мельника, Н. Нижник, В. Петкова, В. Плішкіна, Ю. Римаренка, В. Шарупи та ін.

Серед найбільш відомих українських вчених юристів, які працюють у царині зовнішньоекономічної діяльності можна назвати Л.В. Андрущенко [3], К.В. Бережну [4], І.О. Бондаренко [5], В.О. Голубєву [6], Ю.Я. Грошовика [7], О.М. Дорошеву [8], А.Й. Іванського [9], Т.В. Корнєву [10], А.О. Лавренчука [11], Д.І. Минюка [12], Л.М. Письмаченко [13], О.В. Стеценко [14], А.М. Ткаченка [2], В.В. Чайковську [15] та ін. Ними проаналізовані теоретико-правові питання адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, або окремі аспекти практичних проблем у цій сфері.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії адміністративного права та діючого законодавства визначити межі адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ, зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [18].

Межі адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначаються сферою предмета галузі адміністративного права, до складових якого відноситься: широке коло суспільних відносин між суб'єктами та об'єктами публічного управління (іншими словами, завжди одним із невід'ємних учасників адміністративно-правових відносин постає суб'єкт публічної адміністрації); основною метою діяльності суб'єктів публічної адміністрації є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави; провідною рисою предмета адміністративного права є його публічна природа; адміністративно-правові відносини є переважно управлінськими (виконавчо-розпорядчими); до предмета адміністративного права також належить надання суб'єктами публічної адміністрації адміністративних сервісних послуг; однією зі складових предмета адміністративного права є внутрішньоорганізаційна діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, передусім та її частина, що здійснюється у правовій формі; невід'ємною складовою предмета

адміністративного права правової держави є засоби відповідальності суб'єктів публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; важливою рисою предмета галузі адміністративного права є можливість застосування органами виконавчої влади (їх посадовими особами) заходів адміністративного примусу та адміністративної відповідальності; недоцільно включати до предмета галузі адміністративного права положення, які вже стали загальноновизнаним предметом регулювання інших галузей права [17].

В Україні до видів зовнішньоекономічної діяльності відноситься: експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили; надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності; наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України; кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту; операції по придбанню, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку [18].

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється з метою: забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України; створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється: Україною як державою в особі її органів в межах їх компетенції; недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координативного типу), що діють на підставі їх статутних документів; самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою: законів України; актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції; економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законодавства України; рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів

України; угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України.

При цьому, Кабінет Міністрів України: вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України; здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; приймає нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності; забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України; приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом запровадження режиму ліцензування.

Національний банк України: здійснює зберігання і використання золотого валютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України; представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди; регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав; здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках.

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України): забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України; здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України; проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування [19]

Органи доходів і зборів (Державна фіскальна служба) здійснюють митний контроль в Україні [20]. Антимонопольний комітет України здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції. Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі: здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності; приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів; приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України можуть створювати свої територіальні підрозділи (відділення).

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України. Акредитацію філій і представництв іноземних банків здійснює Національний банк України відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність". Реєстрацію представництв інших іноземних суб'єктів господарської діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики. До суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може бути застосовано санкцію у вигляді тимчасового зупинення права здійснення такої діяльності у випадках порушення чинних законів, що стосуються

цієї діяльності [18].

Висновки. Межі адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності описуються суспільними відносинами, які виникають між суб'єктами публічного управління (Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Державна фіскальна служба) та суб'єктами здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Основною метою діяльності цих суб'єктів публічної адміністрації є забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн. Ці відносини є виключно публічними. Відносини приватного характеру, які виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, не відносяться до предмета адміністративного права. До предмета адміністративного права належить надання суб'єктами публічної адміністрації адміністративних сервісних послуг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності. Адміністративно-правові відносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності в деякій мірі є виконавчо-розпорядчими, коли суб'єкти публічної адміністрації мають право давати обов'язкові до виконання вказівки, а суб'єкти управління зобов'язані виконувати їх законні розпорядження.

Однією зі складових предмета адміністративного права є внутрішньоорганізаційна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Невід'ємною складовою предмета адміністративного права правової держави є засоби відповідальності суб'єктів публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність. Важливою рисою предмета галузі адміністративного права є можливість застосування публічними суб'єктами регулювання зовнішньоекономічної діяльності заходів адміністративного примусу та адміністративної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>
2. Ткаченко А.М. Державне регулювання у сфері транспортного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності України: Автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / А.М. Ткаченко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2005. — 32 с.
3. Андрущенко Л.В. Державно-правове регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності: автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л.В. Андрущенко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2008. — 20 с.
4. Бережна К.В. Митно-правовий режим транзиту в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / К.В. Бережна; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2003. — 17 с.
5. Бондаренко І.О. Організаційно-правові основи надання послуг в галузі митної справи: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І.О. Бондаренко; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2006. — 19 с.
6. Голубєва В.О. Міжнародно-правове регулювання зовнішньоторговельної діяльності та національне

законодавство України (нетарифний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / В.О. Голубєва; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2004. — 19 с. .

7. Грошовик Ю.Я. Організаційно-правові основи детінізації відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю.Я. Грошовик; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2004. — 20 с. .

8. Дорошева О.М. Правове регулювання імпорту лікарських засобів: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О.М. Дорошева; Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. — Донецьк, 2009. — 18 с. .

9. Іванський А.Й. Правове регулювання фінансових і розрахункових відносин у зовнішньоекономічній діяльності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.Й. Іванський; Одес. держ. юрид. акад. — О., 2000. — 18 с. .

10. Корнєва Т.В. Митний контроль в Україні: організаційно-правові питання: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Т.В. Корнєва; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2003. — 16 с. .

11. Лавренчук А.О. Становлення та розвиток регіональних механізмів інтеграції України до Європейського Союзу: Автореф. дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / А.О. Лавренчук; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. — К., 2004. — 20 с. .

12. Минюк Д.І. Організаційно-правові аспекти протидії правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Д.І. Минюк; Нац. ун-т держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2007. — 21 с. .

13. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір: механізми регулювання та контролю: автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Л.М. Письмаченко; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. — К., 2008. — 36 с. .

14. Стеценко О.В. Регіональне управління розвитком зовнішньоекономічної діяльності в системі державного управління: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / О.В. Стеценко; Донец. держ. ун-т упр. — Донецьк, 2008. — 20 с. .

15. Чайковська В.В. Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: господарсько-правові аспекти: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / В.В. Чайковська; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. — Донецьк, 2010. — 19 с. .

16. Виноградова Г.В. Міжнародне приватно-правове регулювання іноземного інвестування в позиковій формі в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.В. Виноградова; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2002. — 17 с. .

17. Адміністративне право України : у 2-х т. : підручник Т.1 : Загальне адміністративне право. Академічний курс / В. В. Галунько, В. І. Олєфір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванишук, С. О. Короед. — К : Університет «Україна», 2013. — 396 с. .

18. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991.— № 29. — Ст. 377.

19. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

20. Про утворення Державної фіскальної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 160 // Урядовий кур'єр від 06.06.2014, № 101.